

IB107 Vyčísitelnost a složitost

prostorová složitost, vztahy složitostních tříd, TQBF

Jan Strejček

Fakulta informatiky
Masarykova univerzita

- paměť použitá při výpočtu
- závisí na vstupu
- jako základní model použijeme **Turingův stroj**
- zkoumáme **nejhorší případ**, tedy maximální počet přečtených políček pásky v závislosti na délce vstupu
- lze zkoumat i **průměrný případ**

Definice 2.1 (prostorová složitost deterministického TM)

Nechť $\mathcal{M}$ je úplný deterministický (jednopáskový nebo vícepáskový) Turingův stroj se vstupní abecedou Σ . Pro každé $w \in \Sigma^*$ definujeme $s_{\mathcal{M}}(w)$ jako počet políček pásky, které stroj $\mathcal{M}$ čte při výpočtu na vstupu w . **Prostorová složitost** stroje $\mathcal{M}$ je pak funkce $S_{\mathcal{M}} : \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{N}$ definovaná vztahem

$$S_{\mathcal{M}}(n) = \max\{s_{\mathcal{M}}(w) \mid w \in \Sigma^n\}.$$

Definice 2.2 (prostorová složitost nedeterministického TM)

Definice **prostorové složitosti** úplného nedeterministického Turingova stroje se liší jen tím, že $s_{\mathcal{M}}(w)$ označuje maximální počet políček pásky, které stroj $\mathcal{M}$ čte při nějakém výpočtu na vstupu w .

Příklad

$$\mathcal{M} = (\{q_0, q_1, q_{acc}, q_{rej}\}, \{0, 1\}, \{0, 1, \triangleright, \sqcup\}, \triangleright, \sqcup, \delta, q_0, q_{acc}, q_{rej})$$

δ	$\triangleright$	0	1	$\sqcup$
q_0	$(q_0, \triangleright, R)$	$(q_0, 0, R)$	$(q_1, 1, R)$	$(q_{acc}, -, -)$
q_1		$(q_{rej}, -, -)$	$(q_1, 1, R)$	$(q_{acc}, -, -)$

Věta

Pro každý deterministický úplný TM $\mathcal{M}$ a pro každé $m > 1$ lze zkonstruovat deterministický úplný TM $\mathcal{M}'$ tak, že $L(\mathcal{M}) = L(\mathcal{M}')$ a

$$S_{\mathcal{M}'}(n) = \left\lceil \frac{S_{\mathcal{M}}(n)}{m} \right\rceil + n + 2.$$

Důkaz:

Protože prostor lze komprimovat, používáme asymptotickou notaci.

prostorová složitost problému = nejmenší prostorová složitost, s jakou lze daný problém rozhodnout

Definice 2.3 (prostorové složitostní třídy problémů)

Každá funkce $f : \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{R}_0^+$ definuje **prostorové složitostní třídy problémů**:

$$SPACE(f(n)) = \{L \mid L \text{ je rozhodovaný nějakým det. TM } \mathcal{M} \text{ s prostorovou složitostí } S_{\mathcal{M}}(n) = \mathcal{O}(f(n))\}$$

$$NSPACE(f(n)) = \{L \mid L \text{ je rozhodovaný nějakým nedet. TM } \mathcal{N} \text{ s prostorovou složitostí } S_{\mathcal{N}}(n) = \mathcal{O}(f(n))\}$$

$SAT \in SPACE(n)$

$SAT = \{\langle \varphi \rangle \mid \varphi \text{ je splnitelná výroková formule}\}$

SAT může být rozhodován deterministickým třípáskovým TM $\mathcal{M}$:

- na 2. pásku postupně zapisujeme všechna ohodnocení proměnných
- na 3. pásce pro dané ohodnocení ověříme, zda splňuje φ
- akceptujeme, pokud narazíme na splňující ohodnocení
- zamítneme, pokud žádné ohodnocení není splňující

Prostor lze použít opakovaně.

Věta

Pro každou funkci $f : \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{R}_0^+$ platí:

- 1 $TIME(f(n)) \subseteq NTIME(f(n))$
- 2 $SPACE(f(n)) \subseteq NSPACE(f(n))$
- 3 $TIME(f(n)) \subseteq SPACE(f(n))$
- 4 $NTIME(f(n)) \subseteq NSPACE(f(n))$
- 5 $SPACE(f(n)) \subseteq \bigcup_{k \in \mathbb{N}} TIME(k^{f(n)})$
- 6 $NSPACE(f(n)) \subseteq \bigcup_{k \in \mathbb{N}} NTIME(k^{f(n)})$

Důkaz:

Věta 2.6 (Savitchova věta)

Pro každou funkci $f : \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{R}_0^+$ splňující $f(n) \geq n$ platí:

$$NSPACE(f(n)) \subseteq SPACE(f^2(n))$$

Standardní převod nedet. TM na deterministický nefunguje:

Důkaz: Necht $\mathcal{N}$ je nedet. TM s prostorovou složitostí $f(n)$. Stroj upravíme tak, aby před akceptováním smazal pásku a posunul hlavu zcela vlevo. Má tedy jen jednu akceptující konfiguraci c_{acc} . Výpočet stroje má maximálně $k^{f(n)}$ kroků.

Ekvivalentní deterministický stroj $\mathcal{M}$ implementuje proceduru $comp(c_1, c_2, t)$, která akceptuje, pokud lze ve stroji $\mathcal{N}$ během nejvýše t kroků přejít z konfigurace c_1 do c_2 , jinak zamítá. Je-li c_w iniciální konfigurace stroje $\mathcal{N}$ pro w , stačí tedy spustit $comp(c_w, c_{acc}, k^{f(n)})$.

$comp(c_1, c_2, t)$ lze implementovat rekurzivně:

Algoritmus pro $comp(c_1, c_2, t)$:

$t = 1$: Otestujeme, zda platí $c_1 = c_2$ nebo $c_1 \perp_{\mathcal{N}} c_2$.

Pokud platí, akceptujeme, jinak zamítneme.

$t > 1$: Pro každou konfiguraci c' stroje $\mathcal{N}$ využívající nejvýše $f(n)$ políček

- spustíme $comp(c_1, c', \lceil \frac{t}{2} \rceil)$ a $comp(c', c_2, \lceil \frac{t}{2} \rceil)$,
- pokud obojí akceptuje, akceptujeme.

Pokud žádné c' nevedlo k akceptování, zamítneme.

Prostorová složitost:

- $comp$ potřebuje prostor na c_1, c_2, c' a t (a něco konstantního):
- hloubka rekurzivního volání:
- celkem:

$$PSPACE = \bigcup_{k \in \mathbb{N}} SPACE(n^k)$$

$$NPSPACE = \bigcup_{k \in \mathbb{N}} NSPACE(n^k)$$

Věta

$$PSPACE = NPSPACE$$

Důkaz: Plyne přímo z definice ($\subseteq$) a ze Savitchovy věty ($\supseteq$). ■

sublineární prostorové složitostní třídy

- chceme podchytit prostor využívaný nad rámec vstupu
- upravíme výpočetní model:
  - (vícepáskový) Turingův stroj se speciální **vstupní páskou**
  - vstupní páska je konečná, za vstupem je koncová značka $\triangleleft$
  - vstupní pásku lze pouze číst, nelze na ni zapsat
  - čtení ze vstupní pásky se nezapočítává do počtu přečtených políček $s_M(w)$
- v tomto modelu je každý regulární jazyk v $\text{SPACE}(1)$

$$L = \text{LOGSPACE} = \text{SPACE}(\log n)$$

$$NL = \text{NLOGSPACE} = \text{NSPACE}(\log n)$$

Příklad: $\{0^k 1^k \mid k \geq 0\} \in L$

$L \subseteq NL \subseteq P \subseteq NP \subseteq NPSPACE = PSPACE \subseteq EXPTIME \subseteq NEXPTIME$

$NL \subsetneq PSPACE$

$P \subsetneq EXPTIME$

problém TQBF

QBF = kvantifikované výrokové formule (proměnné v doméně $\{0, 1\}$)

$$\exists x \forall y ((x \vee y) \wedge (\neg x \vee \neg y))$$

Předpokládáme, že QBF formule jsou v prenexní formě (tedy kvantifikátory jsou pouze na začátku formule).

Definice (problém TQBF (true quantified Boolean formula))

Problém TQBF je problém rozhodnout, zda je daná QBF formule bez volných proměnných pravdivá.

$TQBF = \{\langle \varphi \rangle \mid \varphi \text{ je pravdivá QBF formule bez volných proměnných}\}$

Věta 2.9

TQBF je PSPACE-úplný.

Důkaz: $TQBF \in PSPACE$: lze řešit rekurzivní procedurou $t(\varphi)$:

- 1 Je-li φ tvaru $\exists x(\varphi')$, spustíme $t(\varphi'[x \mapsto 0])$ a $t(\varphi'[x \mapsto 1])$.
Pokud alespoň jedno z volání akceptuje, akceptujeme. Jinak zamítneme.
- 2 Je-li φ tvaru $\forall x(\varphi')$, spustíme $t(\varphi'[x \mapsto 0])$ a $t(\varphi'[x \mapsto 1])$.
Pokud obě volání akceptují, akceptujeme. Jinak zamítneme.
- 3 Pokud φ neobsahuje kvantifikátory, snadno vyhodnotíme a akceptujeme, pokud je φ pravdivá. Jinak zamítneme.

Prostorová složitost:

- v jednom zavolání t si pamatujeme pouze něco konstantního
- hloubka rekurzivního volání:
- celkem:

TQBF je PSPACE-úplný

TQBF je PSPACE-těžký: ukážeme $A \in \text{PSPACE} \implies A \leq_p \text{TQBF}$

Nechť $\mathcal{M}$ je TM s prostorovou složitostí n^k rozhodující A . Tedy $\mathcal{M}$ pracuje v čase $d^{(n^k)}$. Předpokládáme, že $\mathcal{M}$ má jednu akceptující konfiguraci c_{acc} . Důkaz kombinuje myšlenky důkazů NP-těžkosti SATu a Savitchovy věty.

Pro každé slovo w sestrojíme QBF formuli Φ , která je pravdivá, právě když existuje výpočet stroje $\mathcal{M}$ z iniciální konfigurace pro w do akceptující konfigurace c_{acc} s nejvýše $d^{(n^k)}$ kroky.

TQBF je PSPACE-úplný

Induktivně definujeme formuli $\Phi'_{c_1, c_2, t}$ říkající, že existuje výpočet stroje $\mathcal{M}$ z c_1 do c_2 s nejvýše t kroky:

$t = 1$: $\Phi'_{c_1, c_2, 1}$ je pravdivá, právě když $c_1 = c_2$ nebo $c_1 \stackrel{\mathcal{M}}{\vdash} c_2$.

$t > 1$: $\Phi'_{c_1, c_2, t} = \exists m \forall (c_3, c_4) \in \{(c_1, m), (m, c_2)\} \left(\Phi'_{c_3, c_4, \lceil \frac{t}{2} \rceil} \right)$

Pak $\Phi = \exists c_1, c_2 \left(\Phi_{c_1=c_{start}} \wedge \Phi_{c_2=c_{acc}} \wedge \Phi'_{c_1, c_2, d(n^k)} \right)$.

$|\Phi|$ je polynomiální vzhledem k $|w| = n$ a Φ je pravdivá $\iff w \in A$

Celkem $A \leq_p TQBF$ pro každé $A \in PSPACE$. ■